

Cauza C-88/24**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

2 februarie 2024

Instanța de trimitere:

Juzgado de Primera Instancia n.º 1 de Fuenlabrada (Spania)

Data deciziei de trimitere:

31 ianuarie 2024

Reclamantă:

A.B.D.

Pârâtă:

Bankinter Consumer Finance, E.F.C., S. A.

Obiectul procedurii principale

Card de credit *revolving* – Caracter abuziv – Aprecierea caracterului abuziv – Consecințele unei eventuale constatări a nulității

Obiectul și temeiul juridic al cererii de decizie preliminară

Articolul 267 TFUE – Cerere de decizie preliminară privind de interpretare – Consecințele nulității unei clauze abuzive – Compensatie suplimentară pentru consumator – Sancțiuni – Proportionalitate a sancțiunilor – Practici comerciale neloiale – Evaluarea bonității consumatorului – Dobânda anuală efectivă (DAE) – Omiterea DAE sau lipsa indicațiilor privind ipotezele suplimentare – Consecințe

Întrebările preliminare

Prima întrebare preliminară. Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 se opun unei interpretări jurisdicționale a dreptului național potrivit căreia, odată constatăată nulitatea contractului de credit, instituția de credit

are dreptul să solicite consumatorului, pe lângă rambursarea capitalului transferat și a dobânzilor moratorii la rata legală de la momentul punerii în întârziere, și dobânda legală aferentă tragerilor de credit efectuate de consumator, de la momentul în care au avut loc aceste trageri?

A doua întrebare preliminară. Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 se opun unei interpretări jurisdicționale a dreptului național care extinde testarea caracterului abuziv la caracterul adecvat al prețului, potrivit căreia, odată constatată nulitatea unui contract de credit, consumatorul nu poate solicita instituției de credit o compensație suplimentară față de rambursarea sumei care, având în vedere valoarea totală a sumelor încasate de creditor, depășește capitalul împrumutat?

A treia întrebare preliminară. În cazul în care o clauză a contractului este declarată nulă ca urmare a caracterului său abuziv sau a încălcării obligațiilor impuse creditorului, obligația acestuia de a despăgubi consumatorul cu o compensație în niciun caz mai mică decât dobânda legală majorată cu cinci puncte procentuale sau decât cea stabilită în contract, dacă aceasta este mai mare decât dobânda legală majorată cu cinci puncte procentuale, constituie o sancțiune proporțională în sensul Directivelor 93/13, 87/102 și 2008/48?

A patra întrebare preliminară. Articolul 8 și articolul 23 din Directiva 2008/48 se opun unei interpretări a dreptului național potrivit căreia, în cazul încălcării de către creditor a obligației de a evalua bonitatea consumatorului, simpla prevedere a unor sancțiuni administrative exclude posibilitatea de a constata nulitatea contractului de credit sau de a impune o altă consecință de natură civilă?

A cincea întrebare preliminară. În temeiul articolului 3 alineatul (1) și a articolului 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, pentru a aprecia caracterul abuziv al modalității de plată amânată a unui card de credit reînnoibil, unul dintre elementele acestei aprecieri poate fi faptul că profesionistul nu a oferit consumatorului posibilitatea de a opta pentru modalitatea de plată la sfârșitul lunii, disponibilă în gama de produse, sau că acesta a direcționat consumatorul către alegerea modalității de plată amânată, punând pe prim plan interesele profesionistului față de interesul superior al consumatorului?

A șasea întrebare preliminară. În temeiul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unui contract de credit pe durată nedeterminată, unul dintre elementele acestei aprecieri poate fi faptul că la calcularea dobânzii anuale efective sunt omise ipotezele suplimentare pe baza cărora se poate calcula sau că acestea nu sunt indicate în propriul contract?

A șaptea întrebare preliminară. Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13, precum și articolul 15 din Directiva 87/102 și articolul 23 din Directiva 2008/48 se opun unei reglementări naționale în temeiul căreia, în cazul în care informațiile contractuale nu menționează dobânda anuală efectivă

sau ipotezele suplimentare de calculare a acesteia, instituția de credit poate solicita consumatorului plata dobânzii legale în termenele convenite?

Dispoziții de drept al Uniunii invocate

- Directiva 87/102/CEE a Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum, astfel cum a fost modificată prin Directiva 90/88/CEE a Consiliului: articolul 1a alineatul (7) și articolul 15
- Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului: considerentele (10) și (24), articolul 3 alineatul (1), articolul 4 alineatele (1) și (2), articolul 6 alineatul (1), articolul 7 alineatul (1), articolele 8 și 8a alineatul (1) prima teză și articolul 23
- Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori, astfel cum a fost modificată prin Directiva (UE) 2019/2161 a Parlamentului European și a Consiliului: articolul 6 alineatul (1), articolul 7 alineatul (1) și articolul 11a alineatul (1)
- Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/90/UE a Comisiei: considerentele (31) și (43), articolul 5 alineatul (1) litera (g) și alineatul (5), articolele 8 și 10 alineatele (2) și (4), articolele 13 și 19 alineatul (5) primul paragraf, articolele 23 și 30 alineatul (2) și anexa I partea II litera (e)
- Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2023/2673: articolul 16e
- Regulamentul (UE) 2021/379 al Băncii Centrale Europene din 22 ianuarie 2021 privind posturile din bilanț ale instituțiilor de credit și ale sectorului instituții financiare monetare (reformare) (BCE/2021/2): anexa II partea 2 tabelul categorii de instrumente, categorii de active, punctul 2 (credite) subpunctele 1 (b) și 1 (c)
- Directiva (UE) 2023/2225 a Parlamentului European și a Consiliului din 18 octombrie 2023 privind contractele de credit de consum și de abrogare a Directivei 2008/48/CE: considerentele (35), (41) și (73), articolul 9 alineatul (2) litera (g) și articolele 18 și 31

Dispoziții naționale invocate

- Código Civil (Codul civil): articolele 6 alineatul 3, 1303 și 1896 primul paragraf
- Ley de 23 de julio de 1908 sobre nulidad de los contratos de préstamos usurarios (Legea din 23 iulie 1908 privind nulitatea contractelor de împrumut cu caracter cămătăresc): articolul 3
- Ley 3/1991, de 10 de enero, de Competencia Desleal (Legea nr. 3/1991 din 10 ianuarie privind concurența neloială): articolul 7
- Ley 7/1995, de 23 de marzo, de Crédito al Consumo (Legea nr. 7/1995 din 23 martie privind creditul de consum): articolul 13
- Ley 16/2011, de 24 de junio, de contratos de crédito al consumo (Legea nr. 16/2011 din 24 iunie privind contractele de credit de consum): articolul 10 alineatul 3 litera g), articolul 14 alineatul 2, articolul 16 alineatul 2 litera g), articolul 21 alineatul 2, articolele 25 și 34 și anexa I
- Ley 2/2011, de 4 de marzo, de Economía Sostenible (Legea nr. 2/2011 din 4 martie privind economia sustenabilă): articolul 29
- Orden ECC/159/2013, de 6 de febrero, por la que se modifica la parte II del anexo I de la Ley 16/2011, de 24 de junio, de contratos de crédito al consumo (Ordinul ECC/159/2013 din 6 februarie prin care se modifică partea II din anexa I la Legea nr. 16/2011 din 24 iunie 2011 privind contractele de credit de consum)
- Circular 8/1990, de 7 de septiembre, del Banco de España (Circulara 8/1990 din 7 septembrie a Băncii Spaniei)

Prezentarea pe scurt a situației de fapt și a procedurii principale

- 1 La 17 mai 2003, reclamanta, A.B.D., și pârâta, instituția de credit Bankinter, au încheiat un contract de card de credit.
- 2 Cardul (denumit în continuare „cardul inițial”) avea următoarele caracteristici:
 - a) Era un card pentru credit extins (*extended card debt*), în conformitate cu tabelul de categorii prevăzut la punctul 2 (Credite) subpunctul 1 (b) (în special, credite extinse) din tabelul categorii de instrumente, categorii de active din partea 2 din anexa II la Regulamentul (UE) 2021/379. Rata lunară era de 5 % din soldul tras, cu un minim de 30,05 de euro, dar reclamanta putea să modifice modalitatea de plată prin telefon, la un alt procent (mai mare de 5 %) sau la o altă sumă fixă.
 - b) Era un card de credit pe durată nedeterminată.

- c) Era un card de credit reînnoibil (*revolving*), în conformitate cu punctul 2 (Credite) subpunctul 1 (c) (credite reînnoibile automat) din tabelul categorii de instrumente, categorii de active, din partea 2 din anexa II la Regulamentul (UE) 2021/379.
- d) Limita de credit a cardului era la discreția instituției de credit. În plus, avea o rată nominală lunară de 1,52 % și o dobândă anuală efectivă (DAE) de 19,84 %. Contractul nu specifică pe ce ipoteze suplimentare se bazează pentru a calcula DAE în cazul unui contract pe durată nedeterminată.
- 3 În plus, pârâta nu a făcut dovada evaluării prealabile a bonității reclamantei. În contract se menționează doar că aceasta este pensionară și încasează o pensie de invaliditate de 468 de euro, că este căsătorită în regimul separației de bunuri, că deține o singură locuință în proprietate și două carduri de debit/credit suplimentare.
- 4 Pe de altă parte, „Regulamentul privind cardurile de credit Bankinter” prevedea că existau două tipuri de carduri, unul cu plata la sfârșitul lunii și altul cu plata amânată (cardul inițial este de acest din urmă tip). Din cererea de chemare în judecată reiese, iar pârâta nu a dovedit contrariul, că nu i-a oferit reclamantei modalitatea de plată la sfârșitul lunii.
- 5 La 18 martie 2021, reclamanta a încheiat un nou contract de card de credit (denumit în continuare „al doilea card”) pe durată nedeterminată și reînnoibil, cu o limită de credit de 6 200 de euro, de tipul cu plata amânată. RND (rata nominală a dobânzii) era de 16,38 %, iar DAE era de 17,67 %. Reclamanta a contractat al doilea card online. Pe interfața online se dădea mai puțină importanță modalității de plată la sfârșitul lunii și mai multă importanță modalității de plată pe care o avea cardul inițial sau celei de plată amânată, cu condiții noi. Reclamanta a ales condiții noi, cu o rată fixă de 100 de euro și o plată minimă de 3 % din soldul tras. Reclamanta susține că raportul juridic este același și că al doilea card reprezintă o simplă modificare a primului.
- 6 La 17 martie 2023, reclamanta a introdus o acțiune împotriva pârâtei la Juzgado de Primera Instancia n.º 1 de Fuenlabrada (Tribunalul de Primă Instanță nr. 1 din Fuenlabrada, Spania).

Argumentele esențiale ale părților din procedura principală

- 7 Reclamanta solicită, cu titlu principal, constatarea nulității clauzei privind dobânzile remuneratorii și modalitatea de plată („sistemul de rambursare”), pentru motivul că acestea sunt abuzive în sensul Directivei 93/13/CEE. Aceasta susține că clauzele contractului sunt indescifrabile și, în plus, nu sunt clare și inteligibile (nu sunt „transparente”). Cu titlu subsidiar, solicită constatarea nulității clauzei privind comisionul pentru încasarea ratelor neplătite pentru motivul că aceasta este, de asemenea, indescifrabilă sau abuzivă. În ambele cazuri solicită, ca urmare a nulității, aplicarea articolului 1303 din Codul civil.

8 Pârâta se opune cererilor reclamantei.

Prezentarea pe scurt a motivelor trimiterii preliminare

Considerații introductive

- 9 Este posibil ca instanțele spaniole să nu aplice dreptul național în conformitate cu Directiva 93/13/CEE și cu directivele privind contractele de credit de consum [Directiva 87/102/CEE, Directiva 2008/487/CE și, pentru perioada transpunerii, Directiva (UE) 2023/2225].
- 10 În ceea ce privește cererea principală a reclamantei, prin care se solicită constatarea nulității cardurilor pentru încălcarea Directivei 93/13/CEE, în cadrul Audiencias Provinciales (Curțile de Apel) [inclusiv între secțiile din cadrul propriei Audiencia Provincial de Madrid (Curtea de Apel din Madrid), specializate în contractele de credit cu clauze abuzive] există o profundă divergență cu privire la aspectul dacă sistemul de rambursare *revolving* este, în general, clar și inteligibil sau dacă, dimpotrivă, nu este clar și inteligibil, ori dacă trebuie efectuată o analiză de la caz la caz în funcție de toate împrejurările.

Prima și a doua întrebare preliminară. Regimul de restituire din Directiva 93/13

- 11 În dispozitivul Hotărârii din 15 iunie 2023, Bank M. (Efectele anulării unui contract), C- 520/21, EU:C:2023:478 (denumită în continuare „Hotărârea Bank M.”), Curtea a statuat următoarele:

„Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din [Directiva 93/13/CEE] trebuie interpretate în sensul că:

- nu se opun unei interpretări jurisdicționale a dreptului național potrivit căreia consumatorul are dreptul să solicite instituției de credit o compensație care să depășească rambursarea ratelor lunare plătite și a costurilor suportate pentru executarea acestui contract, precum și plata dobânzilor de întârziere la rata legală de la data punerii în întârziere, cu condiția ca obiectivele Directivei 93/13 și principiul proporționalității să fie respectate, și
 - se opun unei interpretări jurisdicționale a dreptului național potrivit căreia instituția de credit are dreptul să solicite consumatorului o compensație care să depășească rambursarea capitalului pus la dispoziție în executarea acestui contract, precum și plata dobânzilor de întârziere la rata legală începând de la data punerii în întârziere.”
- 12 În jurisprudența spaniolă nu există unanimitate cu privire la reglementarea națională care trebuie aplicată atunci când se constată nulitatea unui contract de credit *revolving*. Diferitele dispoziții care s-ar putea aplica sunt următoarele:

- a) Articolul 1303 din Codul civil, potrivit căruia, „odată constatată nulitatea unei obligații, părțile contractante trebuie să își restituie reciproc bunurile care au făcut obiectul contractului, fructele acestuia și prețul însoțit de dobânzi, cu excepția cazurilor prevăzute la articolele următoare.”
- b) Articolul 3 din Legea din 23 iulie 1908 privind nulitatea contractelor de împrumut cu camătă (denumită în continuare „Legea privind camăta”), care prevede că „odată constatată nulitatea unui contract în temeiul prezentei legi, împrumutatul este obligat să restituie numai suma primită; și, în cazul în care a achitat o parte din aceasta și dobânzile scadente, creditorul înapoiază împrumutatului suma care, având în vedere valoarea totală a sumelor încasate de creditor, depășește capitalul împrumutat.” În ceea ce privește această lege, trebuie avut în vedere faptul că este vorba despre o reglementare națională privind combaterea cametei, care extinde testarea caracterului abuziv la caracterul adecvat al prețului sau remunerației, în sensul articolului 8a alineatul (1) prima liniuță din Directiva 93/13.
- c) Articolul 1896 primul paragraf din Codul civil, potrivit căruia „cel care, acționând cu rea-credință, acceptă o plată nedatorată, este obligat să plătească dobânda legală, în cazul în care este vorba despre capitaluri, sau fructele dobândite sau pe care urmează să le dobândească atunci când bunul primit le produce.”
- 13 Or, jurisprudența favorabilă constatării nulității contractelor ca urmare a lipsei de transparență a modalității de plată *revolving* consideră că raportul contractual trebuie lichidat în conformitate cu articolul 1303 din Codul civil [de exemplu, hotărârea nr. 466/2023 din 26 octombrie a Audiencia Provincial de Madrid (Curtea de Apel din Madrid), secția a 25-a *bis*, ES:APM:2023:16355]. Aplicarea articolului 1303 din Codul civil nu a fost problematică atunci când se constată caracterul abuziv al unor clauze specifice din împrumut, fără a anula contractul în totalitate. În schimb, atunci când contractul este anulat în totalitate, articolul 1303 implică o restituire reciprocă, prin care nu numai profesionistul plătește dobânzi pentru rate și costuri, ci și împrumutatul ar fi obligat să plătească dobânzi din momentul tragerilor. Prestațiile și dobânzile celor două părți contractante s-ar compensa prin diferență [de exemplu, hotărârea nr. 356/2023 din 8 martie a Tribunal Supremo (Curtea Supremă), ES:TS:2023:1097]. Cu toate acestea, *restitutio in integrum* reciprocă nu este conformă cu jurisprudența stabilită în Hotărârea Bank M.
- 14 În ceea ce privește articolul 3 din Legea privind camăta, acesta se limitează la a transforma împrumutul într-un împrumut gratuit (fără dobânzi), însă nu prevede compensația suplimentară la care consumatorul are dreptul. Jurisprudența aplică literal articolul, fără să acorde alte compensații [hotărârea nr. 20/2024 din 10 ianuarie a Tribunal Supremo (Curtea Supremă), ES:TS:2024:19].
- 15 În plus, în dreptul spaniol, regimul restituirilor accesorii (dobânzi) acordă importanță relei-credințe a celui care primește o plată nedatorată, în special la

articolul 1896 primul paragraf din Codul civil, în cadrul secțiunii „Plata nedatorată”. În principiu, Tribunal Supremo (Curtea Supremă) consideră că articolul 1303 din Codul civil este cel care reglementează restituirea prestațiilor reciproce, însă, atunci când a fost solicitată restituirea unor plăți primite de terți ca urmare a clauzei anulate (de exemplu, cheltuieli notariale și de înregistrare), aceasta a statuat, de asemenea, că „în scopul de a asigura respectarea efectivă a mult discutatului articol 6 alineatul (1) din directivă, în ceea ce privește dobânzile pe care le poartă sumele pe care trebuie să le primească consumatorul, articolul 1896 din CC [Codul civil] este aplicabil prin analogie, întrucât constatarea caracterului abuziv al clauzei echivalează cu reaua-credință a autorului acesteia” [hotărârea nr. 725/2018 din 19 decembrie a Tribunal Supremo (Curtea Supremă), ES:TS:2018:4236]. O altă linie jurisprudențială [hotărârea nr. 842/2011 din 25 noiembrie a Tribunal Supremo (Curtea Supremă), ES:TS:2011:7981] a considerat în mod automat că nulitatea pentru încălcarea legislației privind protecția consumatorilor „transformă în nedatorate și restituibile sumele plătite de către consumatori”.

- 16 În opinia instanței de trimitere, articolul 1303 din Codul civil este o normă mult prea simplă („lacună tehnică”) privind lichidarea. Din acest motiv, trebuie, de asemenea și, în special în acest caz, să fie completată cu normele privind restituirea plății nedatorate, întrucât acestea, distingând între buna și reaua-credință a celui care primește prestația, permit să se aplice un tratament mai adecvat profesionistului responsabil de nulitatea clauzei sau a contractului, limitându-i dreptul la restituire. Astfel, articolul 25 din Legea nr. 16/2011 din 24 iunie privind contractele de credit pentru consum (denumită în continuare „Legea nr. 16/2011”), sub titlul „Plata necuvenită”, stabilește dreptul consumatorului la o despăgubire minimă, fiind vorba despre o reglementare specială și ulterioară în raport cu Codul civil și cu Legea privind camăta.
- 17 În acest context, Curtea a statuat că revine statelor membre, prin intermediul dreptului lor național, sarcina de a defini modalitățile în care are loc constatarea caracterului abuziv al unei clauze conținute într-un contract și în care se materializează efectele juridice concrete ale acestei constatări. Această constatare trebuie să permită însă restabilirea în drept și în fapt a situației în care s-ar găsi consumatorul în lipsa acestei clauze abuzive, în special prin instituirea unui **drept la restituirea avantajelor dobândite în mod nejustificat**, în detrimentul său, **de către profesionistul în cauză** în temeiul respectivei clauze abuzive. Astfel, o asemenea reglementare prin dreptul național a protecției garantate consumatorilor prin Directiva 93/13 nu poate aduce atingere substanței acestei protecții [Hotărârea din 30 iunie 2022, Profi Credit Bulgaria (Compensare din oficiu în cazul existenței unei clauze abuzive), C-170/21, EU:C:2022:518, paragraful 43].
- 18 În plus, potrivit instanței de trimitere, privarea profesionistului vinovat de posibilitatea de a solicita dobânzi consumatorului rezultă din interpretarea *per a contrario* a articolului 1896 primul paragraf din Codul civil. Această soluție se aliniază la propunerile europene de armonizare privind restituirea în contractele

nelegale (articolul 15:104 coroborat cu articolul 15:102 din *Principles of European Contract Law*) și este în conformitate cu jurisprudența Curții.

A treia întrebare preliminară. Directivele privind creditul de consum și proporționalitatea sancțiunilor

- 19 În dreptul spaniol, articolul 25 („Plata nedatorată”) din Legea nr. 16/2011 stabilește că: „1. Orice plată nedatorată care decurge dintr-un contract de împrumut poartă imediat dobânda legală. În cazul în care dobânda stabilită în contract este mai mare decât dobânda legală, o poartă imediat pe prima. 2. În cazul în care plata nedatorată s-a produs din culpa sau neglijența creditorului, consumatorul are dreptul la o despăgubire pentru daunele și prejudiciile cauzate, care nu poate fi în niciun caz mai mică decât dobânda legală majorată cu cinci puncte procentuale sau decât dobânda stabilită în contract, dacă aceasta este mai mare decât dobânda legală majorată cu cinci puncte procentuale.” Articolul 13 din Legea nr. 7/1995 din 23 martie privind creditul de consum (denumită în continuare „Legea nr. 7/1995”), care a precedat Legea nr. 16/2011, era redactat într-un mod aproape identic.
- 20 Aceste reglementări sunt mai stricte cu creditorul, în sensul articolului 15 din Directiva 87/102, decât Legea privind camăta sau decât Codul civil. Sunt, de asemenea, mai stricte, în sensul Directivei 93/13.
- 21 În plus, astfel cum deja a amintit Curtea, instanța națională trebuie să aplice, în măsura posibilului, dreptul său intern, astfel încât să se stabilească toate consecințele care decurg, potrivit dreptului național, din constatarea caracterului abuziv al clauzei în discuție, pentru a se atinge rezultatul stabilit la articolul 6 alineatul (1) din această directivă, în concret, că aceasta nu creează obligații pentru consumator (Hotărârea din 30 mai 2013, Jörös, C-397/11, EU:C:2013:340, punctele 52 și 53). Pe de altă parte, articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48/CE trebuie interpretat în sensul că impune instanței naționale sesizate cu un litigiu referitor la creanțe care provin dintr-un contract de credit, în sensul acestei directive, să examineze **din oficiu** respectarea obligației de informare prevăzute de această dispoziție și să stabilească consecințele care decurg în conformitate cu dreptul național, din încălcarea acestei obligații, cu condiția ca sancțiunile să respecte cerințele prevăzute la articolul 23 din directiva menționată (Hotărârea din 7 noiembrie 2019, Profi Credit Polska, C- 419/18 și C- 483/18, EU:C:2019:930, punctul 69).
- 22 Cu toate acestea, instanțele spaniole au fost reticente în ceea ce privește aplicarea articolului 13 din Legea nr. 7/1995 și a articolului 25 din Legea nr. 16/2011. Pe lângă aplicarea prin inerție a Codului civil, pretinsul caracter disproporțional al sancțiunii creditorului pare, de asemenea, să influențeze, în special atunci când se constată că acesta a acționat cu rea-credință. Într-adevăr, formularea Legii nr. 16/2011 își are originea în Legea nr. 7/1995, care a fost adoptată într-un context în care dobânzile erau mai ridicate. Or, în alte domenii, dreptul Uniunii stabilește sancțiuni chiar și mai severe.

- 23 În acest context, se ridică întrebarea dacă aplicarea acestor reglementări este în conformitate cu principiul proporționalității.

A patra întrebare preliminară. Sancțiuni civile pentru lipsa de evaluare a bonității

- 24 Curtea a statuat că articolele 8 și 23 din Directiva 2008/48 trebuie interpretate în sensul că impun unei instanțe naționale să examineze **din oficiu** existența unei încălcări a obligației precontractuale a creditorului de a evalua bonitatea consumatorului, prevăzută la articolul 8 din această directivă, și să stabilească consecințele care decurg în dreptul național din încălcarea acestei obligații, cu condiția ca sancțiunile să îndeplinească cerințele prevăzute la articolul 23 menționat (Hotărârea din 5 martie 2020, OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, punctul 46).
- 25 În speță, deși la data încheierii contractului de card inițial obligația de a evalua bonitatea nu exista ca atare, legislația Uniunii și cea națională (inclusiv în ceea ce privește cardurile *revolving*) stabilesc o obligație dinamică, care se reînnoiește înainte ca valoarea totală a creditului să se majoreze semnificativ. Pe parcursul acestor ani, limita disponibilă a cardului inițial s-a modificat substanțial, fără ca pârâta să fi făcut dovada faptului că se bazează pe o evaluare a bonității. În plus, era îndoielnic că aceste carduri erau adecvate reclamantei, având în vedere situația personală și financiară a acesteia.
- 26 Pentru încălcarea obligației de a evalua bonitatea, dreptul spaniol stabilește sancțiuni administrative (articolul 34 din Legea nr. 16/2011), până în prezent pur teoretice și ineficiente, însă nu prevede sancțiuni civile sau, cel puțin, nu le prevede în mod expres. Cu toate acestea, neîndeplinirea obligației de a evalua bonitatea trebuie să conducă la sancțiuni civile. Potrivit Curții, pentru ca o sancțiune să fie efectivă și descurajatoare, contravenienții trebuie să fie privați de avantajele economice care decurg din încălcările pe care le-au săvârșit. În plus, o asemenea sancțiune nu este de natură să asigure în mod suficient de efectiv protecția consumatorilor împotriva riscurilor de îndatorare excesivă și de insolvență urmărită de Directiva 2008/48 dacă ea nu are un impact asupra situației unui consumator căruia i s-ar fi acordat un credit cu încălcarea articolului 8 din această directivă [Hotărârea din 10 iunie 2021, Ultimo Portfolio Investment (Luxemburg), C- 303/20, EU:C:2021:479].
- 27 În plus, potrivit Curții, articolele 8 și 23 din Directiva 2008/48 trebuie interpretate în sensul că nu se opun ca, atunci când creditorul și-a încălcat obligația de evaluare a bonității consumatorului, acest creditor să fie sancționat, în conformitate cu dreptul național, prin nulitatea contractului de credit de consum și prin decăderea din dreptul său la plata dobânzilor convenite, chiar dacă respectivul contract a fost executat integral de părți, iar consumatorul nu a suferit consecințe prejudiciabile ca urmare a acestei încălcări [Hotărârea din 11 ianuarie 2024, Nárokuj, C-755/22, EU:C:2024:10, punctul 52].

- 28 În acest sens, se pare că dreptul spaniol nu respectă Directiva 2008/48 întrucât nu stabilește consecințe civile pentru lipsa de evaluare a bonității.

A cincea întrebare preliminară. Practici comerciale neloiale

- 29 Pârâta nu face dovada că, în momentul încheierii contractului de card inițial, ar fi oferit reclamantei un card cu modalitatea de plată la sfârșitul lunii. Se pare că i-a oferit doar modalitatea de plată amânată. În sens strict, Directiva 2008/48 nu impune să se ofere diferite modalități de plată a creditului *revolving*. Aceasta nu impune decât declarația prevăzută la articolul 5 alineatul (5) și la articolul 10 alineatul (4), iar Directiva 2023/2225, care impune prezentarea unei game a diferitelor modalități de rambursare, se află încă în perioada de transpunere. Oricum, practica pârâtei ar putea fi neloială pentru înșelăciune. De fapt, unele sisteme juridice impun obligația de a facilita o ofertă alternativă de credit amortizabil (de exemplu, ordinea juridică franceză; a se vedea articolul L 312 62 din *Code de la consommation*). În Spania, a fost deja tras un semnal de alarmă asupra acestei probleme: „instituțiile nu ar trebui să selecționeze automat cota minimă stabilită în contract pentru rambursarea creditului” [Banca Spaniei, Proyecto de Guía de transparencia del crédito revolving 2023 (Proiectul Ghidului de transparență privind creditul revolving 2023), disponibil pe pagina <https://www.bde.es/wbe/es/entidades-profesionales/operativa-gestiones/consultas-publicas/consultas-publicas-banco-espana/>].
- 30 În plus, cu toate că Directiva (UE) 2023/2673 nu este aplicabilă în speță, în momentul în care a fost contractat la distanță cel de al doilea card, opțiunea de design de pe interfață ar putea fi considerată „manipulatoare”, în sensul considerentului (41) din directiva menționată, întrucât este vorba despre alegeri care direcționează consumatorul către opțiuni sau acțiuni în beneficiul comerciantului, dar care ar putea să nu fie în interesul consumatorului, prezentând opțiunile într-un mod care nu este neutru, de exemplu scoțând în evidență anumite opțiuni cu ajutorul unor elemente vizuale, auditive sau de altă natură atunci când consumatorul i se solicită să ia o decizie.
- 31 Pe de altă parte, Curtea a declarat deja că constatarea caracterului neloial al unei practici comerciale, în sensul Directivei 2005/29, constituie un element printre altele pe care instanța competentă își poate întemeia aprecierea privind caracterul abuziv, în sensul Directivei 93/13, al clauzelor contractului referitoare la această practică ce figurează în contractul dintre profesionist și consumator [Hotărârea din 10 iunie 2021, *Ultimo Portfolio Investment (Luxemburg)*, C- 303/20, EU:C:2021:479].

A șasea și a șaptea întrebare preliminară. Calcularea DAE

- 32 În conformitate cu articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48, „contractul de credit specifică în mod clar și concis: [...] (g) dobânda anuală efectivă și valoarea totală plătită de către consumator, calculate la momentul încheierii contractului de credit; se menționează toate ipotezele folosite pentru calcularea acestei rate.”

Astfel, articolul 19 alineatul (5) primul paragraf din Directiva 2008/48 prevede că: „dacă este necesar, ipotezele suplimentare prevăzute în anexa I pot fi utilizate la calculul dobânzii anuale efective.”

- 33 În ceea ce privește creditele pe durată nedeterminată, inclusiv cele reînnoibile, litera (e) din partea II din anexa II la Directiva 2008/48 a fost introdusă prin Directiva 2011/90/UE a Comisiei din 14 noiembrie 2011 de modificare a anexei I partea II la Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului care prezintă ipotezele suplimentare pentru calculul dobânzii anuale efective. Dreptul spaniol a transpus literal ipotezele suplimentare din Directiva 2011/90. În ceea ce privește articolul 21 din Legea nr. 16/2011, acesta prevede că, în cazul în care contractul nu conține nicio referință la DAE, obligația consumatorului se limitează la plata dobânzii legale în termenele convenite.
- 34 Curtea a statuat că, după cum se indică, în esență, în considerentele (31) și (43) ale Directivei 2008/48, informarea consumatorului asupra costului global al creditului, sub forma unei dobânzi calculate potrivit unei formule matematice unice, are o **importanță esențială**. Astfel, pe de o parte, această informație contribuie la transparența pieței, în sensul că permite consumatorului să compare ofertele de creditare. Pe de altă parte, ea permite consumatorului să aprecieze întinderea obligației sale (Hotărârea din 21 aprilie 2016, Radlinger și Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, punctul 90). Curtea a statuat, de asemenea, că situația în care contractul conține numai o ecuație matematică de calcul al acestei DAE într-un contract de credit, care **nu este însoțită de elementele necesare** pentru efectuarea acestui calcul, **trebuie asimilată situației lipsei indicării DAE** într-un contract de credit (Hotărârea din 20 septembrie 2018, EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, punctul 66).
- 35 În același sens, Curtea a considerat că, într-un contract de credit, o DAE mai mică decât cea reală trebuie calificată drept „înșelătoare” în sensul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 2005/29, întrucât determină sau poate determina consumatorul să ia o decizie comercială pe care nu ar fi luat-o în altă situație. Este de competența instanței naționale să verifice dacă aceasta este situația în acțiunea principală. Constatarea caracterului neloial al unei asemenea practici comerciale reprezintă un element printre altele pe care instanța competentă poate să își întemeieze aprecierea, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, în privința caracterului abuziv al clazelor contractului referitoare la costul împrumutului acordat consumatorului (Hotărârea din 15 martie 2012, Pereničová și Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punctul 47).
- 36 În speță, contractul de card inițial nu indica ipotezele avute în vedere pentru calcularea DAE. Conținea doar o trimitere la Circulara 8/1990 din 7 septembrie 1990 a Băncii Spaniei. Nici în contractul celui de al doilea card nu se indicau ipotezele avute în vedere pentru calcularea DAE. Într-adevăr, contractul face trimitere la formula stabilită în anexa I la Legea nr. 16/2011, care le menționează. Întrucât, în ambele cazuri, instituțiile de credit utilizează aceste clauze de calculare a DAE prin trimitere, trebuie să se stabilească dacă astfel de clauze sunt

admisibile sau dacă, dimpotrivă, obținerea informațiilor menționate presupune îndeplinirea unui demers care, deși utilizat deja în cercetarea juridică, nu era rezonabil să fie cerut unui consumator mediu [Hotărârea din 13 iulie 2023, Banco Santander (Referire la un indice oficial) C- 265/22, EU:C:2023:578, punctul 60].

- 37 În cele din urmă, dacă DAE are o importanță esențială, iar omiterea ipotezelor suplimentare de calcul trebuie asimilată situației lipsei indicării DAE într-un contract de credit, se pune întrebarea dacă o reglementare națională care permite instituției de credit să solicite dobânda legală pentru trageri aduce atingere efectului de descurajare și principiului efectivității protecției consumatorului, în conformitate cu Directiva 93/13. Astfel, această reglementare ar putea să nu fie în conformitate cu jurisprudența care decurge din Hotărârea Bank M. și, în plus, ar putea să nu respecte caracterul adecvat, eficient și de descurajare al sancțiunilor pe care statele membre trebuie să le stabilească pentru încălcarea dispozițiilor naționale, în conformitate cu articolul 23 din Directiva 2008/48.
- 38 Întrebarea este deosebit de relevantă întrucât, în speță, pentru ca pârâta să fie privată de dobânzi, ar putea să fie necesar nu numai să se interpreteze în mod diferit Codul civil și Legea privind camăta, ci și să se excludă aplicarea reglementării naționale speciale (*lex specialis*) privind viciile contractului pentru defecte în modul de indicare a DAE.